

Parcul Central din Băile-Govora, județul Vâlcea (Scurt istoric)

Dragoș-Ionuț Ecaterinescu¹
muzeuljudeteanvalcea@gmail.com
Radu-Gabriel Geiculescu²

Keywords: *The Central Park, Băile Govora town, Vâlcea county, 19th century, monuments.*

Summary: *This article presents The Central Park from Băile Govora, Vâlcea.*

This park covers an area of 20.5 hectares; it emerged at the end of the 19th century, and represented the cure of the Govora resort.

At the beginning of the 20 th century it was arranged by the French architect A. Pinard. Govora's park includes an architectural ensemble made of several hotels: the most important are „Palace hotel”, is considered to be the „emblem” of the Govora resort, the „Physiotherapy Institute”, the „Power station”, the cinema, the „Ferdinand spring” end the „Terrace with angels”; it also has monuments built for important figures, that contributed to the founding and development of the Govora resort: I.C. Brătianu's statue, doctor Nicolae Popescu Zorileanu, and doctor Haralambie Botescu.

The buildings are architectural monuments which reunite the styles: baroque, classic, renaissance with the Romanian classical style. Even today the park is a large tourist attraction.

Parcul Băilor se întinde pe o suprafață de 20,5 hectare, teren care a fost răscumpărat de la localnicii din comuna Păușești Otăsău prin achitarea unor sume de bani sau prin schimburi.

Terenuri în schimb au primit 6 localnici din comuna Păușești Otăsău, consemnați într-un tabel întocmit de subprefectul plasei Cozia, la 3 decembrie 1881³: Ion Teodorescu, Nae Păușescu, N. C. Cumpănașu, Ion Constantinescu, preot N. Nicolăescu, Dumitru Ionescu. În tabelul amintit se menționează faptul că *doar pe proprietățile ultimilor doi* se găseau izvoare de ape minerale.

Primul locuitor nominalizat, Ion Teodorescu, poreclit Ciurea, a fost amintit în documentele apărute după 1949, ca fiind descoperitorul apelor minerale de la Govora, mențiunea fiind făcută la indicația autorităților vremii și a fost preluată de majoritatea scrierilor apărute după acea dată.

Această operațiune s-a încheiat în anul 1889, când a fost achitată ultima tranșă în valoare de 1103 lei⁴.

Perimetrul terenului era delimitat de: șoseaua care făcea legătura între comunele Govora și Păușești Otăsău (actuala stradă Tudor Vladimirescu), de la albia pârâului Hința până în dreptul proprietății preotului I. Georgescu în sus și după aceea în jos către

¹ **Ecaterinescu Ionuț-Dragoș**, muzeograf, Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu” Vâlcea.

² **Geiculescu Radu-Gabriel**, inginer, Govora.

³ PJV, dosar nr. 18/1881, fila 71.

⁴ *Idem*, dosar nr. 21/1888, fila 3.

valea pârâului Hința, coborând pe actuala stradă Vasile Alecsandri până în albia pârâului Hința și se închidea la confluența pârâului Hința cu Valea lui Țigănilă.

Această suprafață era acoperită în totalitate cu vegetație forestieră și a aparținut de moșia Hința a Mănăstirii Govora, până la legea secularizării din anul 1864.

Acest perimetru a constituit leagănul stațiunii balneare Govora, deoarece aici s-a ridicat în perioada 1882-1894, primul stabiliment de băi și primele spații pentru cazarea pacienților, constituite într-un număr de trei hoteluri numerotate de la 1 la 3: „*Hotelul Statului nr. 1*”, „*Hotelul Statului nr. 2*”, „*Hotelul Statului nr. 3*”, dintre care în prezent mai există două, „*Hotelul Statului nr. 1*”, care se păstrează sub înfățișarea originală și „*Hotelul Statului nr. 2*” (actuala *Vilă nr. 9*).

În zona parcului a fost amplasată, de doctorul colonel Nicolae Popescu-Zorileanu, o „*ambulanță militară rurală*”, constituită dintr-o companie de veterani ai Războiului de Independență din anul 1877, care au urmat tratamente cu apele minerale de la Govora.

Vegetația forestieră din perimetru a fost defrișată și s-au executat lucrări de captare și înmagazinare a apelor minerale, lucrări conduse de inginerul de mine *Hiranlic Bochet*, de origine francez, în funcția de inginer șef fiind C. M. Mironescu.

În apropiere de aceste izvoare a fost ridicat un prim stabiliment de băi, rezervoare pentru apele minerale extrase. Concomitent au fost construite cele 3 hoteluri ale Statului.

Mobilierul încăperilor, a fost confecționat la „*Școala de Meserii de la Bistrița*”⁵.

La ridicarea construcțiilor a fost folosită piatră provenită din cariera din localitatea „*Buzdugan*”⁶, aflată la câțiva kilometri distantă iar transportul se făcea prin care trase de boi.

La început, amenajarea parcului a fost sumară, fiind trasate doar câteva alei care făceau legătura între hoteluri, stabilimentul de băi și șoseaua către comuna Păușești.

Aleile erau acoperite cu piatră mărunță de râu și din loc în loc erau plantate bănci din lemn de mesteacăn alb. Intrarea în parc se făcea printr-un portal confecționat din același material pe care erau inscripționate cuvintele „*Băile Govora*”.

Acest portal a fost menținut timp de aproape 30 de ani și a fost înlocuit cu un altul din fier.

Același lemn de mesteacăn a fost folosit la executarea unor pergole, construcții ornamentale amplasate din loc în loc.

În anul 1923, au fost înlocuite gardurile din lemn de mesteacăn cu altele din stejar și fag, pe o lungime de 530 m⁷.

Imediat după intrare, în partea stângă, se afla sonda nr. 2, una dintre primele sonde săpate pentru extragerea iodului. A fost forată în zona unde „*Societatea Johann Klauss & Company*” a săpat puțurile în căutarea petrolului, în anul 1878, puțuri care au fost abandonate și predate primăriei comunei Govora.

De la început și până în prezent această sondă a extras iod care uneori era însoțit de un țitei deosebit, cu proprietăți curative și care era supranumit „*Govorină*”⁸. Extracția inițială s-a făcut la o adâncime mică de 22-25m.

⁵ *Ibidem*, fila 18.

⁶ *Ibidem*, fila 9.

⁷ Govora-Călimănești, 1923, din 29 martie 1924, p. 8.

⁸ Simionescu 1936, p. 4.

În anul 1922, lucrările de forare au atins nivelul de 96 m, de unde se exploatau straturi abundente de apă iodată, cu un debit zilnic de 15 m.c.

În urma acestor lucrări a fost modificată și turla sondei, ultima modificare și reparație capitală fiind cea din anul 1923, s-a menținut până în anul 1978, când a fost demolată, deoarece a fost puternic afectată de cutremurul din anul 1977.

Sonda nr. 3 era amplasată în curtea „*Uzinei electrice*”, exploatarea acesteia a încetat din cauza unei explozii în care și-a pierdut viața lucrătorul de origine italiană, Carol Pelerini⁹ și încă din deceniul al patrulea al secolului trecut această sondă nu mai există.

Exploatarea și întreținerea sondelor era suportată de „*Societatea Govora-Călimănești*” și pentru aceasta se cheltuiau importante sume de bani: 35105 lei în 1917¹⁰, 131240 în 1919¹¹, 2.064939 în 1923¹²,

Volumul mare de muncă și banii „*Societății Govora-Călimănești*” au stat la baza constituirii „*Societății de Petrol Govora*”, unde au lucrat specialiști veniți din „*Valea Prahovei*”.

Aceste trei sonde extrăgeau iodul prin procedeul folosit la acea dată numit „*lăcărit*”.

După anul 1910, când a fost înființată „*Societatea Govora-Călimănești*”, parcul a cunoscut o puternică revigorare, fiind amenajat de specialistul francez A. Pinard.

Imaginile din ilustratele de epocă prezintă noua înfățișare a parcului cu alei redesenat, aranjamente florale în care se putea citi cuvântul „*Govora*”, agave și multe specii de arbuști și arbori ornamentali, plantați după criteriile științifice.

Pentru a putea înnoi anual florile și pentru depozitarea în anotimpul rece a speciilor sensibile, „*Societatea Govora-Călimănești*” a amenajat o seră de flori în amplasamentul existent.

Pentru întreținerea parcului și a serelor aceasta făcea însemnate eforturi financiare care au culminat în perioada 1918-1919, când s-a depășit suma de 111000, fiind necesară refacerea acestora, distruse în timpul ocupației germane¹³.

După anul 1929, când s-a început construcția „*Cinematografului*”, în parc s-a făcut o redesenare a aleilor, avându-se în vedere și efectul terapeutic binefăcător al vegetației. Construcția noului cinematograful fiind insistent solicitată de public și în special datorită dispariției vechiului teatru și cinematograful, o construcție din lemn, care a fost distrusă de un incendiu provocat de un scurt circuit în anul 1920¹⁴.

Două din aleile principale care străbăteau parcul au fost clasificate ca străzi de către Primărie și anume strada Carol al II-lea și strada Vasile Alecsandri, cea din urmă există și în prezent, conform deciziei nr.47 din 24 mai 1933 a Consiliului Comunal al Orașului Băile Govora¹⁵.

Până în anul 1912, iluminatul principalelor zone din vecinătatea construcțiilor se făcea cu lămpi de gaz petrolier, amplasate pe stâlpii din lemn.

⁹ Govora-Călimănești, 1922, din 24 martie 1923, p. 9.

¹⁰ *Idem*, 1917, din 29 martie 1918, p. 14.

¹¹ *Idem*, 1919, din 25 aprilie 1920, p. 16.

¹² *Idem*, 1923, din 29 martie 1924, p. 12.

¹³ *Idem*, 1922, din 24 martie 1923, p. 12-14.

¹⁴ *Idem*, 1920, din 6 martie 1921, p. 9.

¹⁵ PJV, dosar nr. 56/1933, fila 291.

După darea în funcțiune în anul 1912, a „*Uzinei electrice*”, construită de nou înființata „*Societate Govora-Călimănești*”, iluminatul a fost asigurat de lămpi electrice amplasate pe stâlpi de lemn sau suspendate pe cabluri.

În anul 1927, douăzeci dintre acești stâlpi au fost înlocuiți cu stâlpi de fier, model „*grinzi cu zăbrele*” din care doi mai există și astăzi, aflați la dreapta și la stânga intrării principale în parc.

În zona centrală a parcului stâlpii de lemn au fost înlocuiți cu stâlpi metalici din fontă turnată cu o înălțime mai mică, mult mai bine adaptați scopului.

Aceștia aveau forma unui lujer de floare, ornamentați cu frunze și cu ramificații în formă de inflorescență din care se mai păstrează un singur exemplar și astăzi în fața „*Izvorului Ferdinand*”.

În perioada de după anul 1955, parcul a fost întreținut de câțiva muncitori sezonieri care erau conduși de specialistul horticol Constantin Gogâlea. Acesta a studiat în Franța și a continuat ideea precursorului francez.

În perioada 1930-1950, în colaborare cu specialiști de la „*Societatea Progresul Silvic*” au fost plantate și aclimatizate specii florale de arbuști și arbori special selecționate ca pe lângă aspectul estetic să contribuie la ionizarea microclimatului și crearea unui mediu sanogen, adjuvant al tratamentului. Cele mai numeroase sunt speciile de conifere: molid, pin (*Picea excelsa*), larice (*Larix deciduas*), ienupăr, sădite în zona hotelurilor și din abundență castani (*Aesculum hippocastanum*) în zona fostului și actualului „*Stabiliment de Băi*”.

În zona de agrement, lângă chioșcul de muzică și „*Cinematograf*” se aflau agave, chiparoși de baltă (*Taxodium disticum*), salcâm japonez (*sophora japonica*) și salcâm galben (*Caragana arborescens*), din care astăzi mai există doar un exemplar. Climatul blând a permis adaptarea și altor specii de arbuști ornamentali ca liliacul (*Syringa Vulgaris*), trâmbița sau „*luleaua turcului*” (*Tecoma radicans*), la intrarea în parc glicină (*Wisteria sinensis*) și mai multe exemplare de magnolii (*Magnolia Stelata*), în vecinătatea „*Hotelului Pallace*”.

Aleile erau străjuite de un gard viu din arbuști ornamentali iar cele abrupte erau prevăzute cu trepte de lemn și mână curentă inițial confecționată din mesteacăn alb.

Tot în această perioadă, în parc au fost amplasate elemente decorative cu specific local: mai multe vase din lut ars de diferite mărimi, cărora pe parcurs li s-au adăugat alte vase și ghivece din beton, ornamentate cu plăcuțe din mozaic în diferite culori.

După cum rezultă din fișele medicale în anii 1955-1975, aleile au fost marcate și numerotate, iar medicii indicau parcurgerea anumitor trasee în scop terapeutic (cura de teren).

În zona parcului au fost construite, încă de la începutul existenței stațiunii cele mai importante clădiri: „*Stabilimentul Băilor*” (cel vechi și cel nou), cele 3 hoteluri ale Statului, „*Clădirea Administrației*”, „*Hotelul Pallace*” și „*Cinematograful*”. Tot aici au fost amplasate monumentele ridicate în memoria personalităților marcante care au contribuit la înființarea și dezvoltarea stațiunii balneare Govora: bustul lui „*I.C. Brătianu*”, bustul doctorului „*Nicolae Popescu-Zorileanu*”, bustul doctorului „*Haralambie Botescu*”.

*

Dintre acestea cea mai scurtă existență a avut-o **Hotelul Statului nr. 2**.

Ridicat în perioada 1882-1888, a fost demolat în anul 1911, imediat după înființarea Societății Govora-Călimănești, în scopul edificării noului „*Hotel Palace*”.

Din puținele imagini de epocă se observă că acesta avea o arhitectură simplă, specifică zonei, iar ca mărime era cel mai mic dintre cele trei, și avea un număr de aproximativ douăzeci de camere.

*

Hotelul Statului nr. 3 (actuala *Vilă nr. 9*) a fost construit în aceeași perioadă, 1882-1888, cu celelalte clădiri, dar nu își mai păstrează înfățișarea originală, deoarece a fost modernizat în anul 1980.

Arhitectura acestui edificiu era diferită de cea a „*Hotelului Statului nr. 1*”, având un singur element comun, foișorul central care adăpostea intrarea principală și cele două holuri ale celor două nivele pe care erau dispuse încăperile în număr de 24.

Este amplasat la aproximativ 100 m de Hotelul Palace, în vecinătatea terenului de sport. A fost folosit ca hotel până în timpul celui de-al doilea război mondial, când a fost rechiziționat.

Din anul 1950 a fost preluat de „*Consiliul Central al Sindicatelor*” (fostul C.C.S.), iar din anul 1953 a fost predat „*Direcției Balneoclimatice*” din Ministerul Sănătății.

Cu această ocazie s-a introdus încălzirea centrală, s-a dispus amenajarea la parter a unor cabinete medicale de fizioterapie, iar la etaj funcționau cabinetele medicale de consultații și birourile administrative.

În urma reorganizării din anul 1972, cabinetele medicale au fost mutate în alte clădiri ca și birourile administrative, iar încăperile au fost reamenajate pentru oamenii veniți la odihnă și tratament.

*

Hotelul Statului nr. 1 este cel mai vechi imobil din parc, construit la sfârșitul secolului al XIX-lea, care își păstrează aproape nealterată înfățișarea inițială.

Are o arhitectură simplă și sobră cu puține elemente decorative, dar bine alese și cu gust amplasate.

Clădirea are două aripi delimitate de treptele de la intrare și scara interioară care duce la singurul etaj.

Accesul la cele 24 de încăperi înalte, spațioase și luminoase se face prin două coridoare largi, dispuse la cele două nivele pe aproape întreaga lungime a clădirii la capătul cărora se află grupurile sanitare. Deoarece hotelul era prevăzut să funcționeze doar în perioada verii, încăperile nu erau prevăzute cu sisteme de încălzire.

După preluarea de către „*Societatea Govora-Călimănești*”, hotelul a fost renovat, iar vechiul mobilier de fier confecționat la „*Școala de Meserii de la Bistrița*” a fost înlocuit cu mobilier confecționat din lemn.

În spatele clădirii a fost ridicată o construcție anexă, cuprinzând două apartamente cu destinația de locuință pentru personalul din conducerea stațiunii. Această destinație a fost menținută și după anul 1950, până în 1971, când ultimii locatari (medicul șef V. Geiculescu și șeful serviciului administrativ V. Drăguț), au fost siliți de autoritățile locale să elibereze cele două apartamente.

În aceste spații au fost amenajate: un cabinet de stomatologie (dr. Maria Boskoff), un cabinet de radiologie (dr. V. Mărmureanu), o farmacie cu circuit închis, un cabinet de probe funcționale (dr. I. Năstasie, dr. E. Spulber) și un laborator de analize (dr. C. Geiculescu, dr. E. Mustăța).

Un eveniment important în trecutul acestui imobil îl reprezintă adăpostirea, în perioada octombrie 1939 - aprilie 1940, a 120 de refugiați polonezi.¹⁶

În acest scop „*Societatea Govora-Călimănești*” a dispus executarea unor sobe de cărămidă pentru încălzirea spațiilor¹⁷.

În timpul celui de-al doilea război mondial clădirea a fost rechiziționată și amenajată ca spital.

După anul 1950, hotelul a fost igienizat și a fost dotat cu încălzire centrală, pentru a putea funcționa și în anotimpul rece.

Începând cu 1970 în încăperile de la parter au fost amenajate cabinete medicale de fizioterapie care au fost dotate cu aparatură modernă de producție germană. Pe lângă aceste aparate, au fost puse în funcțiune și exploatate aparate electromedicale realizate în regie proprie de un talentat grup de tehnicieni (S. Molnar, R. Vânturescu, L. Gorlescu, S. Sorescu, N. Gheorghe).

Printre remarcabilele lor realizări (aparate pentru curenți diadinamici, galvanici, interferențiali), un loc deosebit îl reprezintă experimentarea și exploatarea pentru prima dată în Europa a invenției maestrului militar Vasile Robescu, a aparatului numit în literatura de specialitate „*Magnetodiaflux*”.

În urma acestor amenajări hotelul a purtat denumirea de „*Policlinică balneară*”, iar după 1980 în memoria marelui savant a fost numit *Policlinica „dr. Sturza*”, denumire păstrată până în prezent.

*

Vechiul Stabiliment de Băi, ridicat în anul 1888¹⁸, este o construcție simplă, de formă dreptunghiulară, din lemn și cărămidă pe o temelie din piatră cioplită care adăpostea 24 de cabine așezate pe un singur nivel.

Fațada principală, care cuprindea intrarea, era pe latura estică, orientată către intrarea în parc și era bogat ornamentată cu figuri geometrice susținute de o amplă arcadă deasupra intrării principale.

În cabine se aflau căzi din lemn lustruit sau tablă, în care se făceau băile și un mobilier rudimentar, de asemenea, din lemn.

Construcția era așezată pe locul unde a fost ridicat actualul „*Pavilion de Băi*”, apropierea de sursele de ape minerale fiind principalul criteriu de amplasare.

În spatele clădirii, către pârâul Hința, a fost ridicată o construcție anexă, care depășea ca înălțime Stabilimentul, adăpostea instalațiile tehnice și câteva birouri.

Încălzirea apelor și acționarea pompelor se făcea cu ajutorul unor cazane cu abur, mobile, care foloseau drept combustibil lemnul, sistem care a fost folosit până în anul 1914.

De-a lungul celor trei decenii de existență clădirea a suferit unele modificări impuse de creșterea neîncetată a numărului de pacienți. Intrarea în stabiliment a fost mutată pe latura nordică, fiind orientată către terasa parcului și cele trei hoteluri, a fost mărit numărul de cabine cu încă patru și a fost reparat acoperișul.

¹⁶ Ecaterinescu, Geiculescu 2010, p. 269.

¹⁷ A.N.- S.J.C., *Raport al Inspectoratului General Sanitar al ținutului Olt* din 12 octombrie 1939, documentul a fost prezentat de profesorul Victor Boștinaru la conferința „*Solidaritate în Europa*” de la Bruxelles, din 15 octombrie 2009.

¹⁸ Petre-Govora 2001, p. 140.

După concesionarea din anul 1910 a tuturor construcțiilor și instalațiilor către „Societatea Govora-Călimănești”, datorită numărului tot mai mare de pacienți care solicitau tratament la Govora, capacitatea „*Vechiului Stabiliment*” a devenit total insuficientă.

În consecință, „*Consiliul de Administrație al Societății Govora-Călimănești*” a hotărât construirea unui nou Stabiliment de Băi, a unui hotel și a unei Uzine care să asigure utilitățile pentru funcționarea acestora.

Fondurile bănești au fost obținute prin subscripție publică și emisiuni de acțiuni puse pe piață, care au fost în număr de cinci, pe toată durata existenței „*Societății Govora-Călimănești*”.

*

Uzina electromecanică și de încălzire, livra energia electrică și termică sub formă de abur, către stabilimentele societății și furniza energie electrică hotelurilor sau vilelor particulare aducând venituri din contravaloarea serviciilor prestate.

A fost prima clădire ridicată și finalizată de „*Societatea Govora-Călimănești*”, între anii 1911-1912 și care păstrează înfățișarea inițială.

Imobilul are o arhitectură tipică a construcțiilor industriale de la finalul secolului al XIX-lea; se compune din două hale aproape identice lipite una de alta, așezate perpendicular pe albia pârâului Hința și se află pe malul stâng al acestuia, în apropierea izvorului Ferdinand.

Halele au o înălțime apreciabilă (peste 10 m), acoperișuri în „2 ape”, iar pe toată lungimea cornișelor se află luminatoare care asigurau iluminatul în timpul zilei. Erau prevăzute cu ferestre ce aveau ramă metalică, care se ridicau pe aproape întreaga înălțime a peretelui.

Ușile de acces, de asemenea metalice sunt de dimensiuni mari pentru a putea permite introducerea pieselor, ansamblelor și utilajelor.

Grinzile interioare susțineau căile de rulare pentru macaralele de tip „*pod rulant*”.

Hala din stânga adăpostea sala mașinilor, unde erau amplasate o mașină cu abur de 250C.P., un motor diesel de 60C.P., pompele, încălzitoarele, generatoarele electrice și bateriile de acumulare de 520Ah. Bateriile, cu plăci de plumb în cuve de sticlă, în timpul zilei asigurau funcționarea lifturilor, a aparatelor de fizioterapie și a motoarelor din atelierul mecanic și erau adăpostite într-o încăpere separată.

Generatoarele de curent erau pornite seara pentru reîncărcarea bateriilor și asigurarea iluminatului hotelurilor și a celui public.

Lângă cele 2 hale într-o clădire anexă, funcționa spălătoria mecanică și atelierul mecanic de întreținere. Acestea erau dotate cu utilaje de proveniență germană care au fost menținute în funcție până în anul 1960.

În a doua hală erau amplasate cazanele cu abur de 450m.p. care foloseau drept combustibil „*păcurină*”.

Pentru evacuarea fumului produs în cazanele mari s-a construit un coș din zidărie de cărămidă înalt de 35m.

Acest coș a fost puternic afectat de cutremurul din noaptea de 10 noiembrie 1940, astfel încât s-a impus dărâmarea a 7m din partea superioară, deoarece punea în pericol uzina și atelierul de fierărie¹⁹.

¹⁹ Govora-Călimănești, 1940, din 14 martie 1941, p.7.

În anul 1914, motoarele cu abur care acționau generatoarele electrice (dinamuri), au fost înlocuite cu motoare Diessel alimentate cu motorină, de producție germană.

În timpul ocupației germane din 1917 un motor a fost rechiziționat și a fost înlocuit în anul 1923 cu cel adus de la Călimănești și care a funcționat până în anul 1957. După racordarea localității la sistemul energetic național motoarele și generatoarele au fost casate, iar în hala eliberată a fost amenajat un nou atelier mecanic de întreținere.

Energia electrică și cea termică era trimisă către principalii consumatori („*Hotelul Pallace*” și „*Pavilionul de Băi*”) printr-un tunel subteran lung de aproape 300 m. Tunelul adăpostea conductele de apă și abur și o linie de vagoaneți care transportau lenjeria între hotel, băi și spălătorie, transport care se făcea în condiții de siguranță și cu cheltuieli minime.

În perioada 1960-1970, vechile generatoare de abur au fost înlocuite cu altele moderne fabricate la uzinele „*Vulcan*” din București. Acestea au fost modernizate pe parcurs și produceau aburul necesar încălzirii spațiilor și al apelor folosite în tratamentul balnear.

După anul 2000, Uzina termică și-a redus activitatea deoarece pentru încălzire și prepararea băilor au fost instalate centrale termice individuale care funcționează cu gaze naturale.

*

Pavilionul de băi, este amplasat pe o terasă largă, mărginită la sud de pâraul Hința și la nord de restul parcului și alea ce urcă spre Policlinică („*Hotelul Statului nr. 1*”).

A fost construit în perioada 1911-1912 după planurile arhitectului *Ernest Doneaud*, sub conducerea inginerilor *Puklicky* și *Brătescu* fiind dat în folosință în anul 1914. Finalizarea clădirii s-a desfășurat etapizat din cauza războiului și a distrugerilor din timpul ocupației germane.

Pavilionul are forma literei E. Fațada principală are un turn central și două secundare care îl flanchează și care scot edificiul din plan cca 10 m, încadrând acoperișul scărilor. Turnul central depășește cu mult șarpanta, având, sub acoperișul său tronconic, un brâu, o friză din cărămidă roșie zidită drept și pe înălțime, urmată de o cornișă prelungită cu o grindă ce acoperă golurile ferestrelor. Peste acoperișul abrupt, întrerupt de lucarne, se înalță un al doilea turn, de dimensiuni mai reduse cu oculus-uri, în loc de ferestre, și cu un element de vârf, specific stilului rococo. Încărcătura decorativă arhitecturală împrumută ansamblului, în partea lui centrală, ceva din înfățișarea unui templu budist. Particularitățile arhitecturale, între care frapantă este încărcătura decorativă, negeneralizată, însă, indică apartenența edificiului la stilul rococo, ce reprezintă ultima fază de evoluție a arhitecturii baroce. Primul din cele trei nivele ale Pavilionului, ridicat la cca 1 m de sol, e prevăzut într-o jumătate a fațadei cu ferestre de dimensiuni reduse, iar în cealaltă jumătate, cu guri de aerisire, pentru diferite tratamente. La acest nivel, în locul central din mijlocul literei E, se înalță cele opt picioare de susținere a turnului și se află căile de acces în tunel.

Inițial *Stabilimentul de Băi* avea 145 de cabine iar în 1914 sub conducerea doctorului H. Botescu a fost înființat „*Institutul de Fizioterapie*”. Aici pe lângă cunoscutele aparate de tratament cu electricitate statică au fost instalate aparate de electroterapie de construcție germană și chiar o instalație „*Roentgen*”.

În perioada 1919-1921 au fost instalate 19 cabine de băi de clasa I rămase neterminate din cauza războiului iar în perioada 1923-1924 s-a refăcut instalația „*Roentgen*”, au fost puse în funcțiune cabinele de aer comprimat și au fost instalate aparate de

diatermie la care s-au adăugat aparate cu raze ultraviolete în anul 1927. Cabinele de aer comprimat erau constituite din chesoane din fier asamblate prin nituire în care pacienții respirau un aer la o presiune suprabarică fiind o noutate pe plan european.

Aceste proceduri au constituit începutul tratamentului afecțiunilor căilor respiratorii superioare, tratament în care Băile-Govora a căpătat o binemeritată reputație.

În anii 1921-1923, în acest stabiliment, prin grija Ministerului de Război, s-a tratat și Constantin Țurcanu veteran al Războiului de Independență devenit celebru prin poezia „*Peneș Curcanul*” scrisă de V. Alecsandri²⁰.

Un alt pas în modernizarea dotărilor l-a constituit instalarea de ceasuri electrice în „*Stabilimentul de Băi*”, „*Hotelul Pallace*” și la „*Uzina electrică*”, iar în 1928 au fost înlocuite cele 31 putini de lemn de la băile de clasa III cu putini de beton, iar țevile din fier au fost înlocuite cu țevi de fontă mult mai rezistente²¹.

La nivelul cel mai de jos se făceau tratamentele cu nămol mineral și sapropelic, hidroterapie și băi hidroelectrice. Tot aici au fost amenajate ateliere de întreținere și reparații pentru aparatura electromedicală în care în perioada 1960-1980 au lucrat specialiști și tehnicieni care au constituit nucleul de bază al „*Atelierului Județean de Întreținere și Reparații Aparatură Medicală*” din Rm. Vâlcea.

În holul de la intrarea principală au fost amenajate cabinetele de consultații medicale ale medicilor șefi în care s-au desfășurat activitatea: dr. V. Teodoru-Govora, autorul primei monografii a stațiunii, prof. dr. D. Danielopol, dr. Haralambie Botescu, întemeietorul Institutelor de Fizioterapie de la Govora și Călimănești, dr. Fl. Sărățeanu, dr. Ștefan Cărciumărescu, dr. Virginia Dobjanski, dr. Emil Cociașu, dr. Ion Cismărescu, dr. Virgil Geiculescu, dr. Leonida Ciunganu, dr. Emil Jianu, dr. Eduard Spulber.

*

Hotelul Palace, a fost construit în perioada 1911-1914 după planurile arhitectul E. Doneaud sub conducerea acelorași ingineri. Arhitectura îmbină armonios stilul rococo, baroc, clasic, renescentist cu elemente decorative ale stilului popular românesc.

Stilurile ce se întrepătrund și se armonizează se încadrează în academismul francez (eclectism), care se va manifesta în arhitectura românească până la primul război mondial. Are șapte nivele: primul nivel zidit în piatră cioplită, puțin ridicat deasupra solului, este înălțat pe o placă de plumb, așezată pe o rețea de rulouri metalice pentru amortizarea mișcărilor seismice. Nivelul doi este cel mai înalt, fiind despărțit de celelalte de un brâu, care se repetă sub al șaselea nivel, divizând fațada principală în trei registre diferite prin dispunerea ușilor și ferestrelor.

La parter ușile și ferestrele au partea superioară semicirculară, cu ancadrame din profiluri executate în tencuială. La turnul central și în partea estică, ferestrele devin uși lucrate în linii curbe.

Registrul doi se distinge printr-o succesiune de lintouri, balcoane deschise cu balustrade din fier forjat, în formă de liră, și galerii suspendate sprijinite pe console, un element nou al stilului rococo. Alt element decorativ, consolele, care, în succesiunea nivelelor dobândesc aspectul unor stâlpi cuprinși în masa zidăriei (la nivelul teraselor superioare). Al doilea brâu-friză încadrează partea superioară a ferestrelor și ușilor la al cincilea nivel și devine punct de sprijin pentru consolele grupate câte două. Pe acestea

²⁰ La Direcția Județeană a Arhivelor Gorj, se află un lot de 11 cărți poștale ilustrate expediate de C. Țurcanu, camarazilor de arme.

²¹ Govora-Călimănești, 1930, din 29 martie 1931, p. 10-12.

se sprijină galeria de la nivelul șase, mărginită de colonete de lemn sculptat, grupate câte două pe fiecare stâlp de sprijin.

Pe orizontală edificiul este delimitat în cinci travei: turnul central, flancat de alte două turnulețe, corespunde intrării principale cu câte un tronson de fiecare parte, pe șapte nivele (al șaselea și al șaptelea fiind complicate cu loggia, cu lucarne și ferestre de redusă dimensiune).Ultimele două tronsoane ieșite din plan printr-un ușor decroș au câte cinci nivele, încheindu-se cu terase mărginite de balustrade pe colonete și stâlpi de cărămidă.

Stilul renașcentist se remarcă prin largă terasă cu scări ce înconjoară edificiul de la intrarea principală spre latura estică și o parte din latura nordică, unde ferestrele au devenit uși largi și înalte. Peronul acoperit de la fațada nordică este tot în stil renașcentist, cu balustrade, coloane și stâlpi pe care se sprijină antablamente fragmentate de colț, cu console suprapuse, sprijinite pe contrafise în arc. Intrarea și ieșirea sunt delimitate de balustrade pline în arc.

Stilul baroc abundă prin bogăția ornamentației interioare²².

Amplasamentul clădirii și dispunerea încăperilor au fost astfel gândite încât fiecare cameră beneficia cel puțin 2 ore zilnic de iluminatul direct al soarelui, astfel încât în perioada respectivă se spunea că la „*Govora soarele se închiriază cu ora*”²³.

Dotările hotelului erau la nivelul celor mai pretențioase solicitări din acel timp. Existau lifturi pentru persoane și lifturi de serviciu pentru bucătărie între demisol și etajul al IV-lea. Camerele de lux și categoria I aveau baie, apă caldă, apă rece, semnalizare pentru cameristă și aparate de radio.

La nivelul inferior se afla bucătăria, magaziile de alimente, camera frigorifică, cazanele, încălzitoarele pentru apă și o mică bază de tratament care cuprindea un număr de 17 cabine de băi terminate în anul 1922.

La parterul clădirii exista un restaurant luxos, câteva saloane pentru muzică și lectură.

La primul etaj unde se aflau camerele de lux au fost găzduite de-a lungul timpului personalități ale vremii, oameni de știință și cultură, mari interpreți ai scenei lirice românești, mari interpreți de muzică populară: M. Sadoveanu, acad. Radu Voinea, acad. prof. Gr. Benetato, Rudolf Schweitzer-Cumpăna, Elena Zamora, Ion Dacian, Iolanda Mărculescu, Dan Iordăchescu, Ioana Radu, Maria Ciobanu, Tudor Gheorghie, Elisabeta Polihroniade.

A funcționat prima bibliotecă din Băile-Govora, care și-a desfășurat activitatea până în 1947, aceasta fiind o sucursală a „*Ligii Culturale Române*”, sub patronajul Casei Regale.

După 1950 hotelul a fost preluat de „*Consiliul Central al Sindicatelor*”

(fostul C.C.S.) și a fost redenumit „*Sanatoriul dr. Pavlov*”, nume purtat până la retragerea trupelor sovietice din țara noastră.

*

Terasa cu pergole este o construcție ridicată în anul 1927 în imediata vecinătate a hotelului Palace și adăpostea 2 rezervoare de beton pentru apă minerală iodată de câte 400m.c. fiecare.

²² Deaconu 1999, p. 43.

²³ Simionescu 1936, p 7.

În anul următor s-a amenajat o grădină-terasă deasupra bazinelor sporind utilitatea construcției.

Arhitectura edificiului este în perfectă armonie cu cea a hotelului Palace. Accesul pe terasă se face pe 2 scări gemene în formă de evantai prevăzute cu parapete și balustrade din stâlpi turnați din beton. Stâlpii sprijină vase de flori din beton, bogat ornamentate cu imagini alegorice și motive florale. Între cele 2 scări se află un mic bazin în centrul căruia se afla un nimfeu și un amoraș care a fost vandalizat și în cele din urmă a dispărut cu desăvârșire.

*

Izvorul Ferdinand se găsește în apropierea Uzinei electrice, pe malul drept al pârâului Hința, în zona cea mai bogată în ape minerale sulfuroase.

Băile Govora este a doua stațiune din Europa unde coexistă 2 tipuri de ape minerale: ape minerale iodate de zăcământ și ape minerale sulfuroase de mică adâncime provenite prin mineralizare.

Primele analize, sumare, ale apelor minerale le-a făcut chiar medicul Nicolae Popescu-Zorileanu în perioada 1888-1889.

În anul 1882, acestea au fost trimise chimistului *Alfred Nicolaus Bernath de Lendway*²⁴, care era șeful laboratorului de chimie al armatei.

Câțiva ani mai târziu, în 1886, chimistul *Alfonso O. Saligny*²⁵, profesor de chimie industrială, la Școala de Poduri Șosele și Mine²⁶, face un nou set de analize complete ale acestor ape, analize care au certificat calitățile terapeutice ale acestora.

Proprietățile terapeutice ale „*Izvorului Ferdinand*” au fost descrise în 1904, de medicul Nicolae Popescu-Zorileanu în lucrarea: „*Govora, băi de iod și pucioasă, sărate și ferobromurate*”.

Un studiu mult mai amănunțit, al acestui izvor a fost făcut de dr. Fl. Sărățeanu²⁷ în 1914-1915, care arată pentru prima dată că fântâna „*Regina Elisabeta*” era formată din sorgintea *Maria* și sorgintea *Ferdinand*.

Prima amenajare a acestui izvor se poate vedea într-o carte poștală ilustrată, de la începutul secolului XX și era constituită dintr-o cupolă hexagonală susținută de 6 stâlpi de lemn, acoperită cu șindrilă.

După anul 1911 „*Societatea Govora-Călimănești*” ridică o nouă construcție menită să adăpostească izvorul denumit acum „*Ferdinand*”.

Construcția se menține și astăzi sub formă de edicol pe 4 bipode care susțin un acoperiș octogonal din țiglă în solzi sprijinit de căpriori și console care se încheie la vârful cu un ornament asemănător celor de la „*Pavilionul de Băi*”.

În 1922 „*Societatea Govora-Călimănești*” a ridicat un pavilion arcuit pentru adăpostirea pacienților care fac cură cu apa izvorului.²⁸ Șarpanta acestuia având un foișor la mijloc, acoperită cu țiglă este susținută de stâlpi de lemn grupați câte 2 și sculptați în stil popular românesc.

Pavilionul adăpotea un mic mobilier de grădină menit să asigure relaxarea și odihna pacienților.

²⁴ Carata 2007, p. 59 .

²⁵ În lucrările publicate până în prezent a fost confundat cu ing. Anghel Saligny.

²⁶ Decretul nr. 1346 din 17 aprilie 1880.

²⁷ Sărățeanu 1915, p.24.

²⁸ Govora-Călimănești, 1922, din 24 martie 1923, p. 8.

Iluminatul din zona izvoarelor, inițial cu lămpi Kinsen, funcționând cu petrol a fost înlocuit cu cel electric, cu lămpi susținute de stâlpi din fontă în formă de lujer de floare.

După 1960 s-a introdus iluminatul cu lămpi fluorescente montate pe stâlpi din beton armat.

După 1950 izvorul Ferdinand a purtat numele de izvorul „30 decembrie” până după 1989 când și-a redobândit vechiul nume.

După 1970 izvorul inițial unic a fost divizat în 3, în funcție de compoziția chimică și efectele terapeutice. Izvorul nr.2 a fost captat separat și dirijat într-o nouă construcție aflată la 150m în aval pe malul drept al pâraului Hința. Această amenajare a fost o nerezită și s-a revenit la vechiul amplasament.

*

Parcul stațiunii este cea mai spiritualizată zonă a localității, aici fiind amplasate cele mai multe monumente arhitectonice și comemorative, trăind într-o perfectă simbioză cu cele ale naturii. Cele mai reprezentative monumente de sculptură sunt ale medicilor Nicolae Popescu-Zorileanu și Haralambie Botescu precum și bustul lui I. C. Brătianu.

*

Monumentul comemorativ al generalului dr. Nicolae Popescu-Zorileanu a fost construit în anul 1930.

Operă a sculptorului *Spiridon Georgescu*, bustul realizat din bronz se înalță pe un pedestal din piatră. În față, pe soclu are o placă pe care este scris: „*Primul cercetător și întemeietor medical al Băilor Govora*”, iar în spate: „*Ridicat în 1930 prin subscripția camarazilor și suferinșilor recunoscători*”.

*

Monumentul comemorativ al lui Haralambie Botescu, este opera sculptorului *D. Mățăoanu*, realizat în anul 1920. Bustul din bronz a dispărut în 2005, se pare că a fost topit, astăzi se păstrează doar soclul de piatră.

A fost membru în consiliul de administrație al „*Societății Govora-Călimănești*” și în anul 1919 a deținut funcția de administrator delegat. A întemeiat „*Institutul de Fizioterapie*” din Călimănești, (1912) și Băile Govora (1914).

*

Monumentul comemorativ al lui I.C. Brătianu, este amplasat pe aceeași terasă cu Pavilionul de Băi, în fața intrării principale a acestuia.

Pe soclul de marmură a fost dezvelit bustul din bronz al lui I.C. Brătianu, în vara anul 1905, eveniment consemnat în presa vremii, la care au participat prefectul județului dr. Gh. Sabin și episcopul de Vâlcea acad. Anastasie Mironescu²⁹. Imaginea originală a monumentului se află la Arhivele Naționale Centrale Istorice, fondul „*Cantacuzino-Răfoveanu Cazimir*”.

Consiliul de Administrație al „*Societății Govora-Călimănești*”, în ședința din 2 ianuarie 1931³⁰ a hotărât așezarea bustului lui Vintilă Brătianu în parcul băilor în semn de recunoștință pentru activitatea acestuia. Cu această ocazie soclul și bustul lui I. C. Brătianu au fost mutate în holul central al Pavilionului de Băi. Această situație a durat până în anul 1950, când busturile din bronz au fost demontate, depozitate temporar în podul Pavilionului de Băi, de unde au dispărut.

²⁹ Petria 2001, p. 61.

³⁰ Govora-Călimănești, 1930, din 29 martie 1931, p. 14.

După 1991, prin grija autorităților locale și județene, a fost reamplasat un nou bust executat din gips.

Concluzii

Parcul central din Govora-Băi este o *bijuterie* a stațiunii, încă de la început fiind amenajat după un plan la care și-a adus contribuția renumitul specialist francez în domeniu Apinard.

Înzestrat cu construcții arhitectonice emblematice, adevărate monumente de arhitectură (Hotel Palace), precum și monumente de artă (Bustul generalului medic N. Zorilescu), alei, spații verzi cu numeroase specii de arbuști și arbori ornamentali, Parcul constituie o adevărată *oază* de sănătate pentru localnici, cât și pentru cei care vin la tratament.

Abrevieri

AN-SJC – Arhivele Naționale-Serviciul Județean Craiova.

Buridava – Buridava. Studii și materiale, Rm. Vâlcea.

PJV – Arhivele Naționale-Serviciul Județean Vâlcea, fond Prefectura Județului Vâlcea, Rm. Vâlcea.

Bibliografie

Carata 2007	Ana Carata, <i>Noema</i> , vol. VI.
Deaconu 1999	Constantin Deaconu, <i>Govora Arhitectură în peisaj</i> , București.
Ecaterinescu,
Geiculescu 2010	D.I. Ecaterinescu, R.G. Geiculescu, <i>Vila Ștefănescu și cinematograful din Băile-Govora, județul Vâlcea (Scurt istoric) în Buridava</i> , VIII, p. 267-273.
Govora-Călimănești	Govora-Călimănești, Societatea pentru exploatarea Băilor Govora, Călimănești-Căciulata, <i>Darea de seamă a Consiliului de Administrație pe anul 1917-1940</i> , București.
Petre-Govora 2001	Gh. Petre-Govora, <i>Govora de la primii oameni la contemporani</i> .
Petria 2001	Petre Petria, <i>Pagini din istoria presei scrise vâlcene</i> , Ed. Conphys.
Sărățeanu 1915	Fl. Sărățeanu, <i>Apele stațiunii Govora</i> , București.
Simionescu 1936	Ion Simionescu, <i>Govora</i> , București.

Fragment din planul oraşului Băile-Govora (1970)
 - localizarea obiectivelor din parc -

Lista ilustrațiilor

Parcul 1915

Intrarea în parc-1911

Hotelul Statului nr. 2 – 1905 dreapta

Hotelul Statului nr. 3 - 1912

Hotelul Statului nr. 1– 1909 dreapta

Vechiul Stabiliment de Băi-1907

Uzina Electrică - 1924

Pavilionul Băi - 1912

Hotelul Palace-1920

Terasa cu pergole alu parcul Hotelului Palace

Izvorul Ferdinand
Prima amenajare-1906

dr. N. Popescu -Zorileanu - 1930

I. C. Brătianu - 1905